

*Ερώγια*

Οι παραπομπές στα περιοδικά ακολουθούν το σύστημα τού *L'Année philologique*

ALL = *Archiv für lateinische Lexicographie*.

HSz = Hofmann-Szantyr, *Lateinische Syntax und Stilistik*, München, 1965.

K-S = Kühner-Stegmann, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*<sup>2</sup>,  
Hanover, 1912-14.

*Thes. L.L.* = *Thesaurus Linguae Latinae*.

[ ] = προσθήκη του Μεταφραστή της ελληνικής έκδοσης



**1-13.** Οι Τρώες αποβιβάζονται στην Κύμη: ο Αινείας κατευθύνεται στον ναό του Απόλλωνα για να ζητήσει χρησμό από τη Σίβυλλα.

Μία ζωηρή και γρήγορη εισαγωγή. Τα πληρώματα των πλοίων φροντίζουν για τα πιο απαραίτητα, δηλ. την ασφάλεια, τον ανεφοδιασμό με προμήθειες νερού και την εξεύρεση ύλης για φωτιά. Ο Αινείας έχει να επιτελέσει το δικό του καθήκον, στοιχείο που φανερώνει άμεσα τον αποκαλυπτικό χαρακτήρα αυτού του βιβλίου.

**1. sic fatur:** ομοίως 'Ιλ. 7. 1: ὡς εἰπών, 'Οδ. 13. 1: ὡς ἔφαθ'. Η φράση αναφέρεται στη θλίψη του Αινεία για τον Παλίνουρο (5. 870 κεξ.). Για το *lacrimans* πρβ. 'Ιλ. 1. 357: ὡς φάτο δάκρυ χέων.

Ο Σέρβιος, σχόλ. στο 5. 871, δηλώνει ότι ο Βεργίλιος είχε αφήσει αυτόν και τον επόμενο στίχο ως καταληκτικούς του 5ου βιβλίου, και ότι ο Τούκκας και ο Βάριος τους μετέθεσαν στην αρχή του 6ου βιβλίου· προσθέτει επίσης (εδώ) ότι ο Πρόβος και κάποιοι άλλοι (Probus et alii) τους άφησαν στην αρχική τους θέση. Αν αυτό είναι αλήθεια, η αλλαγή θα πρέπει να έγινε μόνον με την έγκριση του Βεργιλίου ή με την επίγνωση ότι η τοποθέτησή τους από τον ποιητή ήταν προσωρινή και εξαρτημένη από μία τελική διαμόρφωση της αρχής του 6ου βιβλίου. Έτσι πιθανολογείται ότι το επεισόδιο του Παλίνουρου, με το οποίο κλείνει το 5ο βιβλίο, έχει συντεθεί μετά το 6ο βιβλίο (βλ. R. D. Williams, *Aen.* 5. 25 κεξξ.). Αυτά όμως είναι ιστορίες που δεν ικανοποιούν κανέναν: γιατί να υποθέσουμε

ότι ο Βεργίλιος δεν είδε από μόνος του ότι το 5ο βιβλίο κλείνει κομψά και τέλεια χωρίς τους δύο αυτούς στίχους, και ότι το 6ο βιβλίο εισάγεται μ' αυτούς με πιο ομαλό και φυσικό τρόπο, (όπως διαπίστωσε και ο Σέρβιος); Ο Nettleship αμφιβάλει πολύ για όλα αυτά και δικαιολογημένα τα θεωρεί επινόηση των κριτικών του Βεργιλίου (Probus et alii), για να δικαιολογήσουν μια δική τους σχολαστική επαναδιάταξη των στίχων. Υπέρ της θέσης του Πρόβου βλ. Ribbeck, *Prolegomena*, 95.

**immittit habenas:** ο Αινείας (έχοντας τώρα ο ίδιος το πηδάλιο του πλοίου του, βλ. 5. 868) αφήνει τον στόλο, ας πούμε, να πλεύσει ελεύθερα, χαλαρώνοντας τα πανιά (κυριολεκτικά, τη σκότα) που ελέγχουν την ταχύτητα του ανέμου, πρβ. 8. 707 κεξ.: *ipsa videbatur ventis regina vocatis/vela dare et laxos iam iamque immittere funis*, Val. Flacc. 1. 687: *volat immissis cava pinus habenis*. Η μεταφορά χρησιμοποιείται συχνά για να εκφράσει την απελευθέρωση ενέργειας: π.χ. 5. 662 (για φωτιά), 12. 499 (για θυμό), *Geo.* 2. 363 κεξ.: *dum se laetus ad auras/palmes agit laxis per purum immissus habenis* (ανάγεται στον Lucr. 5. 786 κεξ.: *arboribusque datumst variis exinde per auras/crescendi magnam immissis certamen habenis*).

2. **tandem:** (= επιτέλους) ύστερα από όλους αυτούς τους κινδύνους και τη σφοδρή επιθυμία του Αινεία: *ad Aeneae desiderium retulit, olim ad Italiam venire cupientis* (Servius).

**Euboicis ... oris:** το επίθετο μεταφέρεται από τη λέξη *Cumarum* στη λέξη *oris*, πρβ. 9. 710: *Euboico Baiarum litore*. Μια τέτοια μεταφορά αποτελεί συνειδητή υφολογική επιλογή (ορισμένες φορές απαντά και στον πεζό λόγο, π.χ. Livius 2. 51. 7: *hesterna felicitate pugnae ferox*), και έχει σκοπό την ποικιλία και την τέρψη. Το πρακτικό μετρικό πλεονέκτημά της είναι προφανές, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που εμπλέκονται κύρια ονόματα: εδώ η γενική *Euboicarum* [sc. *Cumarum*] δεν θα μπορούσε να σταθεί, όπως και το *Dardani* στον στ. 57:

Dardana ... Paridis ... tela. Μερικές φορές η επιλογή εξυπηρετεί την ευφωνία, π.χ. 8. 526: Tyrrhenusque tubae ... clangor, Lucr. 1. 474: Alexandri Phrygio sub pectore.

Βλ. O. Hey, *ALL* xiv, 105 κεξξ., Löfstedt, *Synt.* ii, 110, W. Headlam, *CR* 16, 1902, 434 κεξξ. (με πολλά παραδείγματα από τα Ελληνικά), HSz, 159 κεξ., Fraenkel, *σχόλ.* στον *Αισχ. Αγ.* 504, Pearson στον *Σοφ. frg.* 734. Πρβ. *σχόλ.* στ. 268.

**Cumarum:** η αποβίβαση γίνεται στο σημείο που είχε προφητέψει ο Έλενος (3. 441). Η Κύμη ήταν η πρώτη ελληνική αποικία στην Ιταλία και ιδρύθηκε από τους Χαλκιδικείς της Εύβοιας γύρω στο 750 π.Χ. Το *Euboicis* εδώ αποτελεί αναχρονισμό. Για την ιστορία της Κύμης και τις εμπορικές της συναλλαγές βλ. Ogilvie, *σχόλ.* στον *Liv.* 2. 14. 4, 2. 21. 5 και C. G. Hardie, *PBSR* 37, 1969, 17 κεξ., A. Maiuri, *The Phlegraean Fields*, Rome 1969<sup>4</sup>, 106 κεξξ. (περιλαμβάνεται η αρχαιολογία της περιοχής): πρβ. C. Saunders, *Vergil's primitive Italy*, New York 1930, R. V. Schoder, *CJ* 67, 1971-2, 97 κεξξ.

**adlabitur:** επική σύμβαση, πρβ. 3. 131: antiquis Curetum adlabimur oris και 3. 569: Cyclopum adlabimur oris.

**oris:** πολλοί θεωρούν ότι οι λέξεις *orae* (Cumarum), *litora* (4) και *litus* (6) δηλώνουν γενικά την αμμώδη ακτή που βρίσκεται κάτω και δυτικά από την ακρόπολη και την κάτω πόλη της Κύμης, στο νότιο άκρο της μεγάλης καμπύλης του κόλπου της Γαίτας (Gaeta). Μερικοί όμως εκφράζουν αντιρρήσεις, αφού η ακτή ήταν, και εξακολουθεί να είναι, ανοιχτή και εκτεθειμένη στους ανέμους και τα κύματα. Ο Στράβων (5. 4. 4) αναφέρει την άποψη ότι μερικοί ετυμολογούν το όνομα Κύμη από τα “κύματα”, επειδή η ακτή είναι *ραχιώδης και προσεχής*. Στην αρχαιότητα η θάλασσα έβρεχε τη βάση της ακρόπολης, όπως αναφέρει ο Αγαθίας, *Ιστ.* 1. 8. Σήμερα η θάλασσα απέχει 200 μέτρα από το δυτικό άκρο της ακρόπολης και 500 μέτρα από το σημείο όπου ενώνονται η ακρόπολη και η κάτω

πόλη. Η αλλαγή αυτή οφείλεται εν μέρει σε “βραδυσεισμικές” μετατοπίσεις, στην αργή άνοδο και πτώση της στάθμης της θάλασσας, όπως και στην συσσώρευση άμμου στην ακτή, η οποία άμμος εκβράστηκε προς τα νότια από το ρεύμα, όπως γίνεται φανερό από τον Σενέκα, *Epist.* 55. 2. Ο “στενός δρόμος” ανάμεσα στη θάλασσα και στην Αχερουσία λίμνη, Lago Fusaro, έχει σήμερα πλάτος 300-400 μέτρα. Ωστόσο, νοτίως του δυτικού άκρου της ακρόπολης –το άκρο συνίσταται από λάβα, ενώ η υπόλοιπη Κύμη από τόφο– πρέπει να υπήρχε ένας προστατευμένος κόλπος, τον οποίο οι Κυμαίοι αργότερα μετέτρεψαν σε κανονικό λιμάνι (σύμφωνα με τον R. F. Paget, *JRS* 58, 1968, 152 κεξξ., *Vergilius* 14, 1968, 4 κεξξ.). Μόνον έτσι θα μπορούσε ο Βεργίλιος να φανταστεί τα πλοία του Αινεία να προσορμίζονται με ασφάλεια στην ακτή, ακριβώς κάτω από τον ναό του Απόλλωνα και το σπήλαιο της Σίβυλλας.

**3-8.** Η δομή έχει σχεδιαστεί με τρόπο που να υποβάλλει γρήγορη και ζωνρή δράση. Οι νοηματικές παύσεις ποικίλλουν αποτελεσματικά και η κίνηση ολοκληρώνεται με έναν ολόκληρο στίχο (στ. 8), στον οποίο δεν υπάρχει καμία παύση. Η παρήχηση είναι οξεία, και ο σπονδειακός ρυθμός, με τον οποίο αποδίδεται το κοπιώδες έργο των πληρωμάτων να σύρουν τα πλοία στην ακτή, αντιπαρατίθεται με τους δακτύλους που εκφράζουν τη βιασύνη των ανδρών να επιδοθούν στην εξερεύνηση της στεριάς.

**3. obvertunt ... proras:** οι ναύτες στρέφουν τις πλώρες των πλοίων προς τη θάλασσα, ώστε να μπορούν να αποπλεύσουν γρήγορα ανά πάσα στιγμή.

**dente:** [εκτός από το δόντι της άγκυρας] η λέξη χρησιμοποιείται επίσης για το υνί του αρότρου, όπως και για το κλαδευτήρι (*Geo.* 2. 406). Πρβ. Liv. 37. 30. 9: *ancora ictu ipso excussa e nave sua unco dente, velut ferrea manu iniecta, adligavit alterius proram.*